

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

Factors Affecting of Successful Implementation of the Royal Project Development Centers

นภาพร ทางทิศ^{1/, 2/} และ วรทัศน์ อินทรคัมพร^{2/}

Napaporn Tangtis^{1/, 2/} and Wallratat Intaruccomporn^{2/}

Abstract: The Royal Project Development Center (RPDC) has been supporting for highland farmers by using the concept of empowering communities as a mechanism to increase income and enhance the well-being of the community on the highland area. The objectives of this research were (1) to study pattern of implementation in promoting knowledge to farmer in RPDC areas, (2) to study farmers knowledge and understanding after they have been involved with RPDC, (3) to study results of the Royal Project's implementation to farmer in RPDC areas, and (4) to study factors that affect to the implementation of RPDC. The populations of this study were 150,019 farmers in total in 38 Royal project areas. The accidental random sampling were apply, two farmers selected from each study site. The total of population were 76 farmers. The instrumentation used in this study was an interview with the close-ended questions and open-ended questions. Data analysis were used descriptive statistic such as percentage, mean, standard deviation, maximum, minimum. The analysis pattern of implementation and result of implementation of the Royal Project were asked farmers' opinion in each issue by using 5 levels measurement of Likert scale and weight mean score use to explain the meaning. More over, test a hypothesis was apply multiple regression analysis.

The result found that, there were 3 parts of operation model in promoting the knowledge for the farmers which were (1) the number of promotion, (2) support/provide facilities to farmers, and (3) quality of RPDC officers. In overall, the average of those operation models found there was high level. The perception for the quality of the RPDC officers found very high in level, as well as promoted quantity and support/provide facilities to farmers found high in level. The knowledge and understanding of farmers which promoted of 3 parts by the RPDC found high level in overall which were career, social promotion and environment development. The perception to environmental development part found very high in level as well as the social promotion part. The perception career part found moderate in level that was because farmers having specialized technical knowledge in production, such as tea, coffee, flowers and crafts. The overall results of the Royal Project

^{1/} สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) 65 ม.1 ถ.สุเทพ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

^{1/} Highland Research and Development Institute (Public Organization) 65 Moo 1 Suthep Road, Amphoe Muang, Chiang Mai 50200 Thailand

^{2/} ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และส่งเสริมเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ 50200

^{2/} Department of Agricultural Economics and Agricultural Extension, Faculty of Agriculture, Chiang Mai University 50200, Thailand

Development Center's implementation to farmer in the Royal Project areas that found in high level were economic, social and environment. There was indicated the successful of the RPDC performing in development in 3 parts simultaneously. The factors that effected to the PRDC found number of farmer in household, the number of promoted and quality of officer in the RPDC were positively.

Keywords: Implementation, the Royal Project, success

บทคัดย่อ: ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงได้พัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรบนพื้นที่สูง โดยใช้แนวทางเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการสร้างรายได้ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษารูปแบบการดำเนินงานในการส่งเสริมให้ความรู้เกษตรกรในศูนย์พัฒนาโครงการหลวง (2) ศึกษาความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจหลังจากได้รับการส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง (3) ศึกษาผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงต่อเกษตรกรในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และ (4) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ เกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวง 38 ศูนย์ มีจำนวน 150,019 คน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะคล้ายกัน ผู้วิจัยจึงกำหนดการสุ่มตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวง 38 ศูนย์ ศูนย์ละ 2 คน โดยการสุ่มแบบบังเอิญ (accidental selection) รวมเป็น 76 คน ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด วิเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานและผลการดำเนินงานของโครงการหลวง ตามระดับความคิดเห็นของเกษตรกรแต่ละประเด็น ตามมาตราวัด 5 ระดับ ของ Likert scale และแปรความหมายระดับความคิดเห็น โดยใช้วิธีนำค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weight Mean Score) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis)

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการดำเนินงานในการส่งเสริมให้ความรู้เกษตรกรในศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 3 ด้าน ได้แก่ (1) จำนวนครั้งที่ได้รับการส่งเสริม (2) การสนับสนุน/อำนวยความสะดวก และ (3) ด้านคุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง พบว่า ในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน คะแนนอยู่ในระดับมาก โดยด้านคุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงมีคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการดำเนินงานในการส่งเสริม และด้านการสนับสนุน/อำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกร อยู่ในระดับมาก ในส่วนของความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจหลังจากได้รับการส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ด้านอาชีพ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยความรู้ “ด้านสิ่งแวดล้อม” อยู่ในระดับมากที่สุด “ด้านสังคม” อยู่ในระดับมาก ส่วนใน “ด้านอาชีพ” อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากเป็นความรู้เทคนิคเฉพาะด้าน เช่น ไม้ดอก ขา กาแฟ หัตถกรรม ในส่วนของผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงต่อเกษตรกรด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงถึงความสำเร็จของการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่สามารถพัฒนาทั้งสามด้านควบคู่กันไป ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ จำนวนเกษตรกรในครัวเรือน ปริมาณการได้รับการส่งเสริม และคุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

คำสำคัญ: การดำเนินงาน ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ความสำเร็จ

คำนำ

เมื่อปี พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรชีวิตของชาวเขา ที่ บ้านดอยปุย ได้ทรงทราบว่าชาวเขามีการปลูกฝิ่นแต่ ยากจน รายได้ส่วนใหญ่มาจากการเก็บท้องพื้นเมืองขาย จากปัญหาดังกล่าวจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง โครงการหลวงขึ้น โดยมีหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการในตำแหน่งผู้อำนวยการ มีชื่อเรียกในระยะแรกว่า “โครงการหลวงพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา” เพื่อแก้ไขปัญหาการปลูกฝิ่น พัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขา และการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร

ในปี พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โครงการหลวงจดทะเบียน เป็น “มูลนิธิโครงการหลวง” เพื่อให้เป็นองค์กร สาธารณประโยชน์ที่ถาวรมั่นคง สามารถดำเนินการอย่าง ต่อเนื่อง มีระบบงานที่แน่นอนรองรับ มีการบริหารงาน ภายในคล่องตัว มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและ เกิดผลดียิ่งขึ้นในอนาคต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงตำแหน่งนายกิตติมศักดิ์ และหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ทรงเป็นประธานมูลนิธิ โดยมี ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นเลขาธิการมูลนิธิ (มูลนิธิโครงการหลวง, 2555) จนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่า 44 ปี มีโครงการ หลวงทั้งหมด 38 ศูนย์/สถานี ตั้งอยู่ใน 5 จังหวัดภาคเหนือ ตอนบน โดยแนวทางการดำเนินงานจะใช้การวิจัยและ การพัฒนาเป็นตัวขับเคลื่อนการสร้างรายได้และความ เป็นอยู่ของชาวเขา เน้นให้ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลาย ชนิด โดยมีระบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสม ร่วมมือกับ หน่วยงานและชุมชนอย่างใกล้ชิด ในการพัฒนา ปัจจัยพื้นฐาน รวมทั้งการฟื้นฟูและอนุรักษ์ดินและป่าต้น น้ำลำธาร พัฒนาศูนย์และสถานีบนพื้นที่สูงให้เป็นศูนย์ ประสานงานการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่และเป็นจุด เรียนรู้การพัฒนาที่สูงอย่างยั่งยืน (สถาบันวิจัยและพัฒนา พื้นที่สูง, 2550)

จากการดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวงที่ ผ่านมา ทำให้ชาวเขาในพื้นที่โครงการหลวงมีความเป็นอยู่ ที่ดีขึ้นทั้งในด้านความมั่นคงด้านอาหาร (food security) ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม (environment security)

ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคม (economic and social security) และด้านความมั่นคงของชาติ (national security) (มูลนิธิโครงการหลวง, 2553) ดังจะเห็นได้จาก ชาวเขามีทางเลือกในการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ทั้งพืชผัก ไม้ ผล ไม้ดอก ทดแทนการปลูกฝิ่น ทำให้พื้นที่การปลูกฝิ่น ลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งจะเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2522 ประเทศไทยมีพื้นที่การปลูกฝิ่นมากกว่า 150,000 ไร่ แต่ ในปี พ.ศ. 2546 พื้นที่ปลูกฝิ่นลดลงเหลือเพียงไม่เกิน 1,500 ไร่ แสดงให้เห็นถึงการประสบความสำเร็จอย่าง ชัดเจนในการดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวง จน ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ เรื่องการพัฒนา ทางเลือกเพื่อทดแทนการปลูกฝิ่น (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม, 2553) ใน ส่วนด้านการศึกษา พบว่ามีเยาวชนชาวเขาได้รับการ ศึกษามากขึ้น หากเปรียบเทียบ ปี พ.ศ. 2543 มี ชาวเขาที่อายุตั้งแต่ 13 ปีขึ้นไป ไม่ได้รับการศึกษาถึงร้อยละ 34.60 (กองพัฒนากษัตริย์สูง, 2543) แต่ในปี พ.ศ. 2553 รายงานว่าชาวเขาในพื้นที่โครงการหลวงที่มีอายุ มากกว่า 13 ปี ไม่ได้รับการศึกษามีเพียง ร้อยละ 24 และ ชาวเขาที่มีอายุอยู่ในวัยเรียน (7-12 ปี) แล้วไม่ได้รับการ ศึกษา มีเพียง ร้อยละ 3 เท่านั้น (มหาวิทยาลัย- เชียงใหม่, 2553) รวมทั้งประชาชนมีความตระหนักในการ รักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เนื่องจากการรวมกลุ่มกัน ใน ชุมชนทั้งการร่วมกันทำแนวกันไฟ ปลูกป่าชาวบ้านใน โอกาสสำคัญต่าง ๆ และการปลูกหญ้าแฝกเพื่อลดการ พังทลายของหน้าดิน

จากการปลูกพืชผัก ไม้ผล ไม้ดอก และเลี้ยงสัตว์ ทดแทนการปลูกฝิ่นส่งผลให้ชาวเขามีรายได้ ชีวิตและ ความเป็นอยู่ดีขึ้นเห็นได้จากผลการศึกษาของ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2553 พบว่า เกษตรกร ชาวเขาในพื้นที่โครงการหลวงมีรายได้รวมเฉลี่ย 144,375 บาท/ครัวเรือน ซึ่งสูงกว่าเส้นความยากจนถึง ร้อยละ 73 (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553) ชุมชนมีการตั้งบ้านเรือน เป็นหลักแหล่ง และทำให้การตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ต้น น้ำลำธารลดลง ชุมชนอยู่ร่วมกับป่าอย่างสมดุล รวมทั้ง ผลงานของโครงการหลวงได้กลายเป็นแหล่งขององค์ ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่สูง ทั้งการผลิตพืช สัตว์

การประมง การตลาด และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (มูลนิธิโครงการหลวง, 2553)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัย ต้องการศึกษารูปแบบการดำเนินงานในการส่งเสริมให้ ความรู้เกษตรกรในศูนย์พัฒนาโครงการหลวง รวมทั้ง ความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจหลังจากได้รับการส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ด้านอาชีพ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงต่อเกษตรกรในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และปัจจัยที่มีผลต่อการผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

อุปกรณ์และวิธีการ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ เกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวงซึ่งมี จำนวน 150,019 คน ผู้วิจัยจึงกำหนดทำการสุ่มตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวง 38 ศูนย์ ศูนย์ละ 2 คน โดยการสุ่มแบบบังเอิญ (accidental selection) รวมเป็น 76 คน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะคล้ายกัน ในลักษณะของการประกอบอาชีพการเกษตร และมีระดับการศึกษาที่ใกล้เคียงกัน ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายปิด (close-ended question) และคำถามปลายเปิด (open-ended question) เก็บข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม รูปแบบการดำเนินงานในการส่งเสริมให้ ความรู้เกษตรกรในศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจหลังจากได้รับการส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงต่อเกษตรกรในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง และปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด วิเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานและผลการดำเนินงานของโครงการหลวง ตามระดับความคิดเห็นของเกษตรกรแต่ละประเด็น ตามมาตราวัด 5 ระดับ ของ Likert scale และแปรความหมายระดับความคิดเห็น โดยใช้วิธีนำค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (weight mean score) การวิเคราะห์เชิง

เนื้อหาและทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (multiple regression analysis)

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่ตอบข้อมูล โดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 78.9 มีอายุเฉลี่ย 39.80 ปี และมีจำนวนเกษตรกรในครัวเรือน 1-3 คน ร้อยละ 77 มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 9,559.20 บาท/เดือน และมีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 101,110 บาท/ครัวเรือน ซึ่งหนี้สินโดยส่วนใหญ่เกิดจากกองทุนเงินล้านและการลงทุนเพื่อการเกษตร ซึ่งเป็นเงินที่ใช้หมุนเวียนในการลงทุนทำการเกษตร มีที่ดินถือครองเฉลี่ย 15.15 ไร่/ครัวเรือน โดยมีผลการดำเนินงานสรุป ดังนี้

1) รูปแบบการดำเนินงานในการส่งเสริมให้ ความรู้เกษตรกรในศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 3 ด้าน ได้แก่ (1) จำนวนครั้งที่ได้รับการส่งเสริมศักยภาพเกษตรกรด้านการผลิตทางการเกษตร (2) การสนับสนุน/อำนวยความสะดวก และ (3) ด้านคุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง พบว่า ในภาพรวมทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$) แสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานในการส่งเสริมให้ ความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวงไม่ว่าจะเป็นจำนวนปริมาณที่ได้รับการส่งเสริม การสนับสนุนและคุณภาพของเจ้าหน้าที่เกษตรกรเห็นว่าการสนับสนุนในจำนวนมากแล้ว โดยแบ่งเป็นรายละเอียดแต่ละประเด็น ดังนี้

“จำนวนครั้งที่ได้รับการส่งเสริมศักยภาพเกษตรกรด้านการผลิตทางการเกษตร” ใน 6 ประเด็นย่อย ได้แก่ (1) อบรม (2) ศึกษาดูงาน (3) จัดทำแปลงสาธิต (4) วิทยากร (5) จัดเวทีชุมชน และ (6) ให้คำปรึกษาเยี่ยมชม พบว่า มีผลการดำเนินงานรวมทั้ง 6 ประเด็น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.61$) แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรได้รับการส่งเสริมในปริมาณมาก โดยเกษตรกรเห็นว่าเจ้าหน้าที่ได้ให้คำปรึกษา/เยี่ยมชมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$) ส่วนการอบรม วิทยากร และจัดเวทีชุมชน ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03, 3.63$ และ 3.95 ตามลำดับ) และจัดทำแปลงสาธิตในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.53$)

“การสนับสนุน/อำนวยความสะดวก” ใน 5 ประเด็นย่อย ได้แก่ (1) พื้นที่ดำเนินการ/พื้นที่ให้เช่า/โรงเรียนให้เช่า (2) อุปกรณ์การเกษตรให้เช่า/ยืม (3) การแจกจ่ายปุ๋ย/สารกำจัดศัตรูพืช/เมล็ดพันธุ์ (4) การรับซื้อสินค้าและผลผลิตด้านการเกษตร (5) การพัฒนาคุณภาพผลผลิต พบว่ามีผลการดำเนินงานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.47$) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรได้รับการสนับสนุนอำนวยความสะดวกจากโครงการหลวงเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเกษตรกรเห็นว่าเจ้าหน้าที่ได้รับซื้อสินค้า ผลผลิตด้านการเกษตร และพัฒนาคุณภาพผลผลิตในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.28$ และ 4.49) และมีการแจกจ่ายปุ๋ย/ยาฆ่าแมลง/เมล็ดพันธุ์ ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.51$) ในส่วนของการให้เช่ายืมอุปกรณ์การเกษตรในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.67$) และการให้เช่าโรงเรียนและพื้นที่ดำเนินงานในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.38$) เนื่องจากอุปกรณ์และโรงเรียนมีอยู่จำนวนจำกัดจึงอาจจะไม่เพียงพอต่อเกษตรกรทุกราย

“ด้านคุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง” ใน 6 ประเด็นย่อย ได้แก่ (1) มีความรู้ความชำนาญด้านการเกษตร เหมาะสมกับการให้ความรู้แก่เกษตรกร (2) เข้าใจถึงสภาพปัญหาและสภาพพื้นที่อย่างแท้จริง (3) ทำงานร่วมกับคนในพื้นที่ได้ (4) มีความสม่ำเสมอและต่อเนื่องในการดำเนินงาน (5) มีความเต็มใจในการให้บริการ (6) ความเพียงพอของเจ้าหน้าที่สำหรับการให้บริการ พบว่า มีผลการดำเนินงานรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.25$) แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงมีคุณภาพในการปฏิบัติงานมากที่สุด เนื่องจากเจ้าหน้าที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในสาขาเกษตร ร้อยละ 77.3 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และจบการศึกษาระดับปริญญาโท ในสาขาด้านการเกษตร ร้อยละ 17.4 รวมทั้งเจ้าหน้าที่มีประสบการณ์ทำงานในศูนย์พัฒนามากกว่า 10 ปี ถึงร้อยละ 72.37 โดยเกษตรกรเห็นว่าเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงมีความรู้ความชำนาญด้านการเกษตร เหมาะสมกับการให้ความรู้แก่เกษตรกร ทำงานร่วมกับคนในพื้นที่ได้ มีความสม่ำเสมอและต่อเนื่องในการดำเนินงาน และมีความเต็มใจในการให้บริการในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.38, 4.50, 4.34$ และ 4.50 ตามลำดับ) และเข้าใจถึงสภาพปัญหาและสภาพ

พื้นที่อย่างแท้จริง และความเพียงพอของเจ้าหน้าที่สำหรับการให้บริการ ระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$ และ 3.72 ตามลำดับ)

2) ความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจหลังจากได้รับการส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง พบว่า เกษตรกรมีความรู้ด้านอาชีพ สังคม และสิ่งแวดล้อมภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.7 แสดงให้เห็นว่าหลังจากที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมความรู้ให้เกษตรกรแล้วเกษตรกรมีความเข้าใจมากขึ้น รายละเอียด ดังนี้

ความรู้ **“ด้านอาชีพ”** จำนวน 12 ประเด็น ได้แก่ (1) พืชผัก (2) ไม้ผล (3) ไม้ดอก (4) พืชไร่ (5) ชา (6) กาแฟ (7) สมุนไพร (8) เกษตรอินทรีย์ (9) การจัดทำปุ๋ย (10) การเลี้ยงสัตว์ (11) ท่องเที่ยว และ (12) หัตถกรรม พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีความเข้าใจหลังจากได้รับการส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยรวม 2.95 แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรยังมีความรู้ความเข้าใจด้านอาชีพในระดับปานกลาง เนื่องจากเมื่อเกษตรกรได้รับความรู้ด้านอาชีพแล้วจะต้องนำไปลงมือทดลองปฏิบัติจึงจะมีความเข้าใจและเห็นผลอย่างแท้จริง ดังนั้น เจ้าหน้าที่จะต้องมีการติดตามการนำไปปฏิบัติของเกษตรกรหลังจากได้รับการอบรมในเรื่องต่าง ๆ แล้ว รวมทั้งการติดตามให้คำปรึกษา โดยความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจในระดับมาก ได้แก่ พืชผัก พืชไร่ และการจัดทำปุ๋ย ($\bar{X} = 3.88, 3.43$ และ 3.53 ตามลำดับ) ความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจในระดับปานกลาง ได้แก่ ไม้ผล สมุนไพร เกษตรอินทรีย์ และการเลี้ยงสัตว์ ($\bar{X} = 3.05, 2.71, 3.25$ และ 3.29 ตามลำดับ) ความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจในระดับน้อย ได้แก่ ไม้ดอก ชา กาแฟ ท่องเที่ยว และหัตถกรรม ($\bar{X} = 2.57, 2.12, 2.45, 2.57$ และ 2.58 ตามลำดับ)

ความรู้ **“ด้านสังคม”** จำนวน 6 ประเด็น ได้แก่ (1) การรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชน (2) การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม (3) ความเข้าใจโทษของยาเสพติด (4) การรักษาสุขภาพ (5) การวางแผนครอบครัว และ (6) การจัดทำแผนชุมชน พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีความเข้าใจหลังจากได้รับการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยรวม 3.86 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความรู้ด้านสังคมในปริมาณมาก โดยความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจในระดับมากที่สุด คือ ความเข้าใจโทษของยาเสพติด ($\bar{X} = 4.21$)

ส่วนความรู้อื่น ๆ เกษตรกรมีความเข้าใจหลังจากได้รับการส่งเสริมในระดับมาก

ความรู้ “ด้านสิ่งแวดล้อม” จำนวน 5 ประเด็น ได้แก่ (1) การอนุรักษ์ต้นน้ำ (2) การปลูกป่าชุมชน (3) การอยู่ร่วมกับป่า (4) การปลูกแฝก และ (5) การปลูกป่าสามอย่างประโยชน์สี่อย่าง พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีความเข้าใจหลังจากได้รับการส่งเสริมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยรวม 4.31 โดยความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจในระดับมากที่สุด คือ การอนุรักษ์ต้นน้ำ การปลูกป่าชุมชน และการอยู่ร่วมกับป่า ($\bar{x} = 4.58, 4.50$ และ 4.47 ตามลำดับ) และความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจในระดับมากที่สุด ได้แก่ การปลูกแฝก และการปลูกป่าสามอย่างประโยชน์สี่อย่าง ($\bar{x} = 4.07$ และ 3.91 ตามลำดับ)

3) ผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงต่อเกษตรกรในพื้นที่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในภาพรวม พบว่าผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.88 แสดงให้เห็นว่าผลการดำเนินงานของโครงการหลวงประสบความสำเร็จในระดับมาก รายละเอียด ดังนี้

ผลการดำเนินงาน “ด้านเศรษฐกิจ” ใน 3 ประเด็นย่อย ได้แก่ (1) มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม (2) ทรัพย์สินเพิ่มขึ้น และ (3) หนี้สินลดลง พบว่า ในภาพรวมมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.75 แสดงให้เห็นว่าผลการดำเนินงานพัฒนาด้านเศรษฐกิจประสบความสำเร็จในระดับมาก โดยเกษตรกร มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม และมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$ และ 3.80 ตามลำดับ) เกษตรกรมีหนี้สินลดลง ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.30$) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังคงมีหนี้สินค้างอยู่

ผลการดำเนินงาน “ด้านสังคม” ใน 7 ประเด็นย่อย ได้แก่ (1) ได้รับการศึกษาดีขึ้น (2) การดูแลสุขภาพดีขึ้น (3) ยาเสพติดลดลง (4) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรลดลง (5) การรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้น (6) มีการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเพิ่มขึ้น และ (7) โครงสร้างพื้นฐานดีขึ้น เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา พบว่า ในภาพรวมมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.94 แสดงให้เห็นว่าผลการดำเนินงานพัฒนาด้านสังคมประสบความสำเร็จในระดับ

มาก เนื่องจากเกษตรกรให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาและมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ผลการดำเนินงาน “ด้านสิ่งแวดล้อม” ใน 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ (1) การบุกรุกพื้นที่ป่าลดลง (2) มีการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำเพิ่มขึ้น (3) การทำลายหน้าดินลดลง และ (4) การใช้สารเคมีในการเกษตรลดลง พบว่า ในภาพรวมการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.96 แสดงให้เห็นว่าผลการดำเนินงานพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมประสบความสำเร็จในระดับมาก โดยมีการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำเพิ่มขึ้น ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.24$) เกษตรกรมีการบุกรุกพื้นที่ป่าลดลง การทำลายหน้าดินลดลง และ การใช้สารเคมีในการเกษตรลดลง ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.74, 3.95$ และ 3.93 ตามลำดับ) เนื่องจากเกษตรกรเห็นคุณค่าของป่าไม้มากขึ้นและตระหนักถึงภัยหากมีการบุกรุกพื้นที่ป่าและทำลายต้นน้ำลำธาร

4) ปัจจัยที่มีผลต่อผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในภาพรวม ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จากการวิเคราะห์โดยสถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (multiple regression analysis) พบว่า จากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม 7 ปัจจัย ได้แก่ (1) จำนวนเกษตรกรในครัวเรือน (2) รายได้หลักของครัวเรือน (3) หนี้สิน (4) จำนวนที่ดินถือครอง (5) รูปแบบการดำเนินงาน (6) การสนับสนุน/อำนวยความสะดวก และ (7) คุณภาพเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มี 3 ตัวแปร ได้แก่ (1) จำนวนเกษตรกรในครัวเรือน (2) จำนวนครั้งที่ได้รับการส่งเสริมศักยภาพเกษตรกรด้านการผลิตทางการเกษตร และ (3) คุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ซึ่งหากครัวเรือนใดมีจำนวนเกษตรกรมาก หรือเกษตรกรได้รับการส่งเสริมในระดับมาก รวมทั้งคุณภาพของเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงมีคุณภาพดี จะทำให้ผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงประสบความสำเร็จทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รายละเอียด ดังตารางที่ 1

Table 1 Multiple regression analysis of factors affecting the operation of the Royal Project to the farmers, including the economy, society and environment

Variable	b	t	Sig
1) Age	.000	-.115	.909
2) Number of farmer in the households	.100	2.269	.027**
3) Family income (Baht/month)	1.344E-5	1.283	.204
4) Farmers Debt (Baht/year)	-2.176E-7	-.548	.586
5) Number of land holding (Rai)	-.002	-.397	.693
6) Promoted quantity	.365	4.163	.000***
7) Support /Provide facilities.	.017	.234	.815
8) Quality of officer in Royal Project	.365	3.164	.002***
Constant	0.630	1.051	.297
R ² = 0.513 SEE = 0.4435 F= 8.837 Sig. of F = .000			

** Significance at 0.05

*** Significance at 0.01

วิจารณ์

1) จากการศึกษการส่งเสริมให้ความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวง พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยการดำเนินงานและการสนับสนุนอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมาก และด้านคุณภาพเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงโดยส่วนใหญ่มีความรู้ด้านการเกษตรและมีประสบการณ์ทำงานบนพื้นที่สูงมากกว่าสิบปีและได้รับการเพิ่มศักยภาพและความรู้ทักษะตลอดเวลาทำให้ผลการดำเนินงานและการอำนวยความสะดวกตรงกับความต้องการของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับที่ ดิเรก (2524) ได้กล่าวไว้ว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะเกษตรกร เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้กระตุ้นให้เกษตรกรรู้จักปัญหาและความต้องการ และเป็นผู้กระตุ้นให้เกษตรกรเกิดความเชื่อมั่นและสอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรพงษ์ (2545) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีก๊าซชีวภาพของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดเชียงใหม่ คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม ซึ่งเป็นผู้คอยให้ข้อมูล คำแนะนำต่าง ๆ

2) จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระหลายตัวกับตัวแปรตาม ผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม พบว่า ตัวแปรที่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง มีจำนวน 3 ตัวแปร ได้แก่ (1) จำนวนเกษตรกรในครัวเรือน (2) จำนวนครั้งที่ได้รับการส่งเสริมศักยภาพเกษตรกรด้านการผลิตทางการเกษตร และ (3) คุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ซึ่งตัวแปรเหล่านี้สามารถนำมาอภิปรายผลการศึกษา ได้ดังนี้

(1) จำนวนเกษตรกรในครัวเรือน

จำนวนเกษตรกรในครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากครัวเรือนบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่มีสัดส่วนจำนวนสมาชิกต่อครัวเรือนค่อนข้างสูง โดยพบว่าครัวเรือนที่มีจำนวนเกษตรกรมากจะทำให้ผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในภาพรวมของด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้มากกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนเกษตรกรน้อย เนื่องจากมีโอกาสได้รับความรู้จากการส่งเสริมและ

ถ่ายทอดจากเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวง และโอกาสด้านแรงงานมากกว่า ซึ่งผลการศึกษาค้างนี้จะสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปฏิมา (2543) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการเลี้ยงโคเนื้อพันธุ์กำแพงแสนของเกษตรกรรายย่อยในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า การมีแรงงานในครอบครัวมากมีแนวโน้มที่ทำให้เกษตรกรยอมรับการเลี้ยงโคเนื้อพันธุ์กำแพงแสนมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาณุวัฒน์ (2548) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า จำนวนแรงงานในครัวเรือนมีผลต่อการเข้าร่วมโครงการขยายผล

(2) จำนวนครั้งที่ได้รับการส่งเสริมศักยภาพเกษตรกรด้านการผลิตทางการเกษตร

ปริมาณการได้รับการส่งเสริมมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แสดงว่า จำนวนครั้งในการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ของเจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมความรู้แก่เกษตรกรด้วยวิธีการต่าง ๆ มีผลต่อผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลการศึกษาค้างนี้จะสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งนภา (2548) กล่าวว่า ประสิทธิภาพฝึกอบรมมีความสัมพันธ์กันอย่างมากมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสำเร็จของโรงสีข้าวชุมชนในเชิงบวก คือ สมาชิกที่มีประสิทธิภาพในการฝึกอบรมมาก จะส่งผลให้โรงสีข้าวชุมชนประสบความสำเร็จมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เทียมหทัย (2544) ที่กล่าวว่า การส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้ในการประกอบกิจกรรมแก่สมาชิกส่งผลให้สมาชิกมีความรู้เพิ่มมากขึ้นและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เลอภพ (2536) อ่างใน เอกชัย (2545) พบว่าการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับคำแนะนำวิธีปฏิบัติการปลูกกาแฟอาราบิก้าของชาวเขาเผ่าม้ง ในจังหวัดเชียงใหม่

(3) คุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

คุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แสดงว่า เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงมีคุณภาพมาก เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงโดยส่วนใหญ่จบการศึกษาด้านการเกษตรในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท มีประสบการณ์ทำงานบนพื้นที่สูงมากกว่าสิบปีและได้รับการเพิ่มศักยภาพและความรู้ทักษะตลอดเวลาทำให้ผลการดำเนินงานและการอำนวยความสะดวกตรงกับความต้องการของเกษตรกร จะทำให้ผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดีกว่าการที่เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงมีคุณภาพน้อย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ดิเรก (2524) กล่าวว่า ในการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรม (Innovation) ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะนวัตกรรมนั้นเป็นเทคโนโลยีทางการเกษตรแล้วมีปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขหรือสถานการณ์โดยทั่วไป ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง และปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง และ สีน (2544) ได้กล่าวว่า การที่เกษตรกรจะยอมรับเทคโนโลยีนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ ลักษณะของเทคโนโลยี เจ้าหน้าที่ส่งเสริม และเกษตรกร แสดงให้เห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่มีส่วนสำคัญอย่างมากที่จะทำให้ผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ บัวทอง และวรทัศน์ (2556) กล่าวว่า ปัจจัยการยอมรับการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกร อำเภอหนองแสด จังหวัดเชียงใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม อายุ รายได้จากการขายโค จำนวนโคที่เลี้ยง และการได้รับข้อมูลข่าวสาร

สรุป

จากการศึกษา พบว่ารูปแบบการดำเนินงานในการส่งเสริมให้ความรู้แก่เกษตรกร 3 ด้าน ได้แก่ (1) ปริมาณการได้รับการส่งเสริม (2) การสนับสนุนอำนวยความสะดวก และ (3) ด้านคุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์

พัฒนาโครงการหลวง พบว่า ในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยด้านคุณภาพเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และปริมาณการได้รับการส่งเสริมและการสนับสนุนอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการดำเนินงานในการส่งเสริมให้ความรู้แก่เกษตรกรของโครงการหลวงจะเน้นเรื่องคุณภาพของเจ้าหน้าที่เป็นสิ่งสำคัญที่สุด

ความรู้ที่เกษตรกรมีความเข้าใจหลังจากได้รับการส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ด้านอาชีพ สังคม และสิ่งแวดล้อมภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าหลังจากที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมความรู้ให้เกษตรกรแล้วเกษตรกรมีความเข้าใจมากขึ้น

ผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงต่อเกษตรกรในพื้นที่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในภาพรวม พบว่าทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผลการดำเนินงานของโครงการหลวงประสบความสำเร็จในทั้งสามด้านควบคู่กันไป

ปัจจัยที่มีผลต่อผลการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มี 3 ตัวแปร ได้แก่ (1) จำนวนเกษตรกรในครัวเรือน (2) ปริมาณการได้รับการส่งเสริม และ (3) คุณภาพของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ดังนั้นการจะพัฒนาพื้นที่สูงให้ประสบผลสำเร็จจะต้องคัดเลือกส่งเสริมให้กับครัวเรือนที่มีจำนวนเกษตรกรเพียงพอที่จะทำการเกษตร หรือประกอบอาชีพการเกษตรโดยตรง รวมทั้งจะต้องได้รับการส่งเสริมให้ความรู้ในปริมาณที่เพียงพอ และเจ้าหน้าที่ที่จะเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่โดยเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปทำงานในพื้นที่เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ทำงานร่วมกับคนในพื้นที่ ทำงานแบบต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ และมีความเต็มใจในการให้บริการ

เอกสารอ้างอิง

กองพัฒนาเกษตรที่สูง. 2543. กองพัฒนาเกษตรที่สูง. รายงานประจำปี 2543. หน้า 58.
จักรพงษ์ วงศาพาน. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีก๊าซชีวภาพของเกษตรกรย่อย ในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาส่งเสริมการเกษตร. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. 70 หน้า.

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. 2524. การส่งเสริมการเกษตร : หลักการและวิธีการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร. สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 249 หน้า.

เทียมหทัย ไชยจันทร์. 2544. ความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 97 หน้า

บัวทอง แก้วหล้า และ วรทัศน์ อินทร์คัมพร. 2556. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกร ในอำเภอหนองแฮด จังหวัดเชียงใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วารสารเกษตร 29(3): 267-275.

ปฏิมา เพ็ชรประยูร. 2543. ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการเลี้ยงโคเนื้อพันธุ์กำแพงแสนของเกษตรกรรายย่อยในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 113 หน้า.

ภาณุวัฒน์ ไชยมะโน. 2548. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเข้าร่วมโครงการขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 102 หน้า.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2553. สภาวะเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ปี พ.ศ. 2551/2552. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เสนอสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). หน้า 103.

มูลนิธิโครงการหลวง. 2553. รายงานประจำปี 2552. รายงาน. มูลนิธิโครงการหลวง, กรุงเทพฯ. 114 หน้า

มูลนิธิโครงการหลวง. 2555. ความเป็นมา. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล : <http://www.>

-
- royalprojectthailand.com/about. (30 เมษายน 2555).
- รุ่งนภา นาคเพ็ง. 2548. ลักษณะของสมาชิกที่มีผลต่อความสำเร็จของโรงสีข้าวชุมชนจังหวัดพิจิตร. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 78 หน้า.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). 2550. แผนแม่บทศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ระยะ 4 ปี พ.ศ. 2550-2554. แผนแม่บท. สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, เชียงใหม่. 136 หน้า.
- สิน พันธุ์พินิจ. 2544. การส่งเสริมการเกษตร. รวมสาส์น กรุงเทพมหานคร. 579 หน้า.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2553. รายงานโครงการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูงภาคเหนือ. สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). หน้า 137.
- เอกชัย ตั้งบริบูรณ์รัตน์. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมของเกษตรกรในโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 7 จังหวัดเชียงใหม่. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 112 หน้า.
-